

DONNA LEON

MUISTOJA MATKAN VARRELTA

Suomentaneet Markku Päckilä ja Helka Sivill

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Englanninkielinen alkuteos

Wandering Through Life: A Memoir

Copyright © 2022 by Donna Leon and Diogenes Verlag AG, Zurich
All rights reserved

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Otava 2024

Lainaukset Carl von Clausewitzin teoksesta *Sodankäynnistä* (Art House 2005) on suomentanut Heikki Eskelinen.

ISBN 978-951-1-48377-9

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2024

Angela Hewittille

SISÄLLYS

Saatteeksi

ix

ENSIMMÄINEN OSA: AMERIikka

1. Nollin maatila	15
2. Perheeni	20
3. Halloween	28
4. Ensimmäinen koulupäivä	33
5. Lukemista	36
6. Tomaatti-imperiumini	39
7. Joulukalkkuna	44
8. <i>Tosca</i>	49
9. Händel	54
10. Moo	58

TOINEN OSA: TIEN PÄÄLLÄ

11. Huumeita, seksiä ja rock'n'rollia	67
12. Erikoinen keikka	79
13. \$audiopoly	86
14. Made in USA	97

KOLMAS OSA: ITALIA

15. <i>Italia, Ti Amo</i>	109
16. Täydellinen cappuccino	114
17. Wagner	117
18. <i>Caigo</i>	121
19. Sir Peter Jonas	123
20. Von Clausewitz Rialtolla	128
21. <i>Gondola</i>	135
22. Putkimiestä odotellessa	142
23. Risteilyalukset	147
24. Kirje poliisipäällikölle	151

NELJÄS OSA: VUORILLA

25. Eri maat, eri tavat	155
26. Gotthard	159
27. Mehiläiset	166
28. Tiikeri	177
29. Amerikkalaisen Händel-hullun tunnustuksia	181
30. Neiti Brill	187

SAATTEEKSI

Kuten useimmat asiat elämässäni, ajatus tämän kirjan kirjoittamisesta juolahti mieleen sattumalta. Joitakin vuosia sitten Venetsiassa sain illallispöydässä vierustoverikseni vanhan työtoverin Iranista, ja kun aloin jutella hänen kanssaan vanhoista ystävistämme, ystäväistä joihin pidimme edelleen yhteyttä, ja muistella, mitä olimme Iranissa tehneet, näin yhtäkkiä menneisyyteni uudesta näkökulmasta. En ollut koskaan pitänyt kokemuksiani erityisen kiinnostavana, sillä se kaikki oli ollut tavallista arkielämää. Mutta sitten vierustoverini mainitsi ohimennen ”armenialaisen sirkuksen”, jolloin kyykistyimme muitta mutkitta ja aloimme pomppia – ikääntyneillä polvilamme – ympäriinsä kuin kaniinit muiden illallisvieraiden katsellessa hölmistyneinä.

Heistä oli päivänselvää, että olimme menettäneet järkemme. Meille pomppiminen oli kuitenkin ”armenialaisen sirkuksen” päänumero, osa leikkiä, jonka olimme keksineet Isfahanin kaupungissa Iranissa sotilaiden julistaman ulkona-liikkumiskiellon aikana työrupeamani viimeisinä kuukausina

1970-luvun lopussa. Sirkusleikkiin kuuluivat rooliasut, mutta ne eivät mahtuneet mukaan, kun meidät evakuoitiin Iranin väkivaltaisuuksien keskeltä. Se oli sääli, sillä asut oli tehty silkki kangasta säästämättä ja koristeltu ylenpalttisesti höyhenillä, ja niihin pukeutuneena leikki oli ollut verrattomasti hausempi.

Leikkiä ei säästänyt musiikki, vaan kaupungilta kantautuva konetuliaseiden rätinä ja satunnaiset pommien räjähdykset. Sirkusleikki keksittiin pyjamajuhlissa, joita pidimme islamilaisen vallankumouksen molempien osapuolten julistamien ulkonaliikkumiskiellojen aikana tuon tuostakin. Jokainen, joka liikkui kadulla iltaseitsemän jälkeen, oli vaarassa tulla ammutuksi. Monilla meistä oli silti tapana poiketa töiden jälkeen ystävien luokse lasilliselle tai teekupilliselle, ja monesti jäimme heidän luokseen satimeen, kun sireenien ulvonta viestitti, että itse kunkin oli pysyttävä yön yli siellä missä sattui olemaan ja jatkettava kotimatkaa aamukuudelta ulkonaliikkumiskiellon päätyttyä. Ajankuluksi meidän piti tietysti keksiä huvituksia kuin lumotulle saarelle haaksirikkoutuneet lapset – ja niin sai alkunsa ”armenialainen sirkus”, jonka nimen taustaa en enää muista, kuten en leikin kulkuakaan.

Kun yritimme selittää tätä kaikkea pöydän ympärille kokoontuneille illallisvieraille, jotka eivät tosiaankaan osanneet pitää konetuliaseiden rätinää illallisten arkisena taustaaänenä, tulin ajatelleeksi, että kenties olin nähnyt ja kokenut elämässäni epätavallisia asioita.

Olin tehnyt mitä olin tehnyt varmaankin siksi, että olen luonteeltani vastuuntunnoton ja ajattelematon enkä suunnit-

tele asioita ensiaskelta pidemmälle. Otan ensimmäisen askelen – allekirjoitan sopimuksen, suostun haastatteluun, otan tarjotun työn vastaan, vuokraan asunnon – ja katson vasta sitten, mitä tapahtuu. *Jotain* toki tapahtuu, eikö vain? Vaikka ei tietäisikään, mihin on menossa, *johonkin* päätyy väistämättä, eikö vain?

Vuonna 2022 täytin kahdeksankymmentä vuotta, mikä oli yllätysuutinen minullekin, sillä kahdeksankymmentävuotiaana ihmisen kuuluisi olla asettunut tai ainakin asettumassa aloilleen. Ikävä kyllä yhteen paikkaan asettuminen ja yhteen asiaan keskittyminen tai – mikä vielä pahempaa – täydellinen toimettomuus ei houkuttele minua. Orkesteri Il Pomo d’Oro, jonka kanssa työskentelen, suunnittelee levytyksiä Händelin *Jephtasta*, *Julius Caesarista*, *Berenicestä* ja *Semelestä*, ja luultavasti nämä suunnitelmat pitävät minutkin työn touhussa (ja vokaalimusiikin paratiisissa) pitkän aikaa. Esiintyjät ja levytyspäivät on lyöty lukkoon siinä määrin kuin se on nykyajan musiikkielämässä mahdollista. Niinpä, kuten Händelin *Semele*, odotan tulevaisuudelta ”lopputonta mielihyvää”. Lisäksi saan viettää aikaa Guido Brunettin, hänen perheensä, ystäviensä ja työtovereidensa seurassa ja antaa hänen paljastaa uusia asioita itsestään, menneisyydestään, ajatuksistaan ja tuntemuksistaan.

ENSIMMÄINEN
OSA:
AMERIikka

1. NOLLIN MAATILA

Äidinpuoleinen isoisäni Joseph A. Noll syntyi yli sata vuotta sitten Nürnbergissä Saksassa. Siinä kaikki. Siis kaikki siitä, mitä tiedän hänen alkuperästään. Toinen isoisäni Alberto de León syntyi Latinalaisessa Amerikassa, joskaan hän ei tietävästi koskaan kertonut synnyinmaataan. Itse asiassa en muista, että olisin kuullut kummankaan isoisäni puhuvan synnyinmaastaan. On kuin he olisivat nousseet laivasta, toinen saksalaisena, toinen jo unohtuneen maan kansalaisena, ja astuneet maihin amerikkalaisina.

Kummankaan äidinkieli ei ollut englanti, mutta en kuullut heidän puhuvan sanaakaan mitään muuta kieltä, ja ainoastaan isänpuoleisen isoisäni puhetta väritti aksentti. Saksalainen isoisäni oli viljellyt Saksassa maata, ja maanviljelijä hänestä tuli myös New Jerseyyn Cliftonissa. Hänellä oli kolmekymmentäviisi eekkeriä maata, ja lapsena se oli minulle paratiisi – tai pikemminkin Paratiisi.

Ensinnäkin tilalla oli viitisenkymmentä lehmää, kylmäveriset työhevokset Duke ja Squire, serkkuni ratsuhevonen,

parvi hanhia (häijyjä kuin käärmeet), kosolti kanoja, muutama sika ja sorsapari, joka oli tarinan mukaan laskeutunut tilalle muuttomatallaan, tutustunut paikkoihin ja asettunut taloksi.

Sitten oli ehkä kahdeksan irlantilaista työmiestä, jotka huolehtivat lehmistä ja lypsivät ne. Vuosien kuluessa opin, että työmiehiä tuli ja meni. He asuivat tilalla, josta oli alle tunnin matka New York Cityyn, ja paiskivat töitä seitsemän päivää viikossa. Palkka maksettiin kuukauden viimeisenä päivänä, ja palkkapäivän iltana he katosivat. Kaksi päivää myöhemmin, olipa viikonpäivä mikä hyvänsä, isoisäni ajoi kuormurillaan New Yorkiin Boweryn kaupunginosaan, joka tunnettiin baareista, yömajoista ja bordelleista. Hänen kerrotaan ajaneen aina samaan kadunkulmaan etsimään työväkeään, joka saapui paikalle kuka missäkin kunnossa, jotkut yhä humalassa, jotkut tappeluissa rähjääntyneinä, keneltä puuttui kenkä, keneltä takki, keneltä hammas, joka iikka ilman pennin pyörylää ja useimmat viinassa uitettuina.

Kuukausittaisilla reissuilla mukana olleen Lawrence-sedän mukaan he tervehtivät silti isoisääni kiitollisina ja helpottuneina ja palasivat tilalle töihin. Kuukaudeksi.

Veljeni ja minä kävimme tilalla usein. Tunsimme kaikki työntekijät ja epäilemättä osa heistä hemmotteli meitä. Monilla heistä oli kotona Irlannissa vaimo ja lapsia, joilla-kuilla nuorempia veljiä ja siskoja. Myöhemmin kuulin, että isoisäni asetti palkkaamisen ehdoksi sen, että työläiset antoivat hänelle 25 prosenttia palkastaan lähetettäväksi kotiväelle Irlantiin.

Kun olin seitsemänvuotias, muutimme isoisän tiluksilla olleeseen pieneen taloon ja asuimme siellä vuoden päivät. Luultavasti totuin silloin lantakasan hajuun, jota pidän vieläkin aromaattisena enkä vastenmielisenä. Tutustuin myös lannan taikavoimaan: syksyllä työväki levitti lannan pelloille ja tulokset nähtiin seuraavana kesänä.

Tuon vuoden aikana näin tilan työkierron kokonaisuudessaan. Keväällä istutettiin maissia ja vehnää, kesällä kitkettiin rikkaruohoja, syksyn tullen vehnä leikattiin sirpeillä ja maisisato korjattiin.

Syksyllä teurastettiin myös kalkkunat kiitospäivää varten, ja kuukautta myöhemmin oli jouluteurastusten vuoro. Isoisäni myi kalkkunoita sekä kanoja, maitoa, voita, kermaa ja pian kymmenvuotispäiväni jälkeen myös jäätelöä, kun hän uskalsi laajentaa toimintaansa avaamalla jäätelökioskin. Se oli varmasti parasta, mitä viidenkymmenen lypsylehmän maidosta tehtiin.

Syksyllä koitti myös se kauhujen päivä, jolloin sika teurastettiin. Kanoissa oli ainakin se riemastuttava puoli, että ne naurattivat seitsemänvuotiasta lasta säntäilemällä ympäriinsä ilman päätä. Nyt juttu kuulostaa groteskilta, mutta minusta ja veljestäni se oli hauska näky, kenties siksi, että se poikkesi normaalista.

Porsaat sen sijaan olivat eri asia. Joka vuosi porsaalla oli nimi, ja se tuli meille tutuksi, kun syötimme sille kesällä ruoantähteitä, rapsutimme sitä korvien takaa ja nauroimme sen rypiessä mudassa. Siksi teurastusta oli järkyttävää katsella, eikä kumpikaan meistä halunnut nähdä sitä toista kertaa. Muistan sen verenvuodatuksen yhä. Samoin sen, että pidin isoisääni hirviönä, ainakin viikon.